

Utdannings- og forskningsdepartementet

Oslo, 03.02.2004

Høringsuttalelse fra Attac om Ryssdal-utvalgets innstilling

Konklusjon:

Utdanning og forskning bør etter Attacs mening ikke behandles bedriftsøkonomisk, men være demokratisk forvaltede områder med andre og større formål enn å bidra til økonomisk inntjening og effektivisering. Attac går derfor mot innstillingen til flertallet i Ryssdalutvalget.

Vi stiller spørsmål ved om det i det hele tatt er behov for en ny lov for høyere utdanning nå, ettersom det er så kort tid siden hele det høyere utdanningssystemet har blitt kraftig reformert. Det må gis tid til å evaluere erfaringene med Kvalitetsreformen grundig før det settes i verk nye, omfattende endringer i høyere utdanning. Derfor har vi heller ikke gått i detalj på hver enkelt lovformulering.

Attac mener mindretallets innstilling er et bedre alternativ for en nasjonal utdannings- og forskningspolitikk enn flertallets innstilling. Mindretallets innstilling vil fortsatt gi reelle muligheter til Storting og regjering til å skape en helhetlig norsk utdannings- og forskningspolitikk. Med flertallets innstilling frykter Attac at denne muligheten bare blir symbolsk.

Generelle kommentarer

Flertallets innstilling vil svekke demokratiet og øke næringslivets makt

Attac mener de foreslåtte endringene i sammensetningen av universitets- og høyskolestyrer vil føre til en drastisk svekkelse av den demokratiske innflytelsen over akademisk, både for ansatte, studenter og folkevalgte myndigheter. Vi vil spesielt peke på tre faktorer som trekker i feil retning:

- Eksternt styreflertall vil redusere innflytelsen for ansatte og studenter.
- Ordningen med selvsupplerende eksterne styrerepresentanter vil sterkt redusere den demokratiske kontrollmuligheten av styreflertallet.
- Rektorvalg i styret vil ytterligere sentrere makten hos et styreflertall som ikke nødvendigvis vil være forankret verken i akademisk eller i demokratisk valgte institusjoner i samfunnet.

Ansatte og studenter bør også i fremtida ha reell medbestemmelse og ikke bare symbolsk, slik flertallets forslag innebærer.

Innstillingen legger vekt på at utdanningsinstitusjonene må «øke egne inntekter» og i økende grad «søke ekstern finansiering». En økning av sektorens behov for å tiltrekke seg ekstern finansiering øker også den makten de som har slike midler kan utøve over forskning og utdanning.

Blant de eksterne styremedlemmene finnes allerede i dag mange direktører og NHO-folk. Dagens regjering vil trolig fortsette denne trenden. Attac mener resultatet av flertallsinnstillingen ikke blir en økning i akademias frihet og uavhengighet, men derimot at snevre forretningsinteressers makt over sektoren økes. Disse særinteressene har etter Attacs mening alt for stor samfunnsrett fra før.

Attac oppfatter at flertallets innstilling legger mer vekt på hensynet til overholdelse av næringslivets ledelsesprinsipper enn forskningsfrihet, lik rett til utdanning og understøttning av universitetenes rolle som samfunnsbyggende i vid forstand. Dette gir seg utslag i at flertallsinnstillingen går inn for å svekke universitetsdemokratiet, svekke den politiske styringen av utdannings- og forskningspolitikken, redusere rettighetene til studenter og ansatte, og dermed åpne for at næringslivet i større grad vil få muligheten til å definere rammene for den enkelte forsker og det enkelte forskningsmiljø. Dette mener Attac Norge er svært uheldig.

Fare for økt ensretting

Målsetningen til flertallet er å skape «mållrettet ledelse i en tid der institusjonene er stilt overfor store utfordringer». Blant utfordringene som nevnes er at institusjonene selv må «nedlegge faglige tilbud» og «øke gjennomstrømningen» [av studenter].

Attac frykter at det her legges opp til en vektlegging av bedriftsøkonomisk lønnsomhet som vil føre til redusert mangfold og valgfrihet. For studentene kan dette føre til en utdanning med økt preg av samlebåndproduksjon, med mer tidspress og kontroll ovenfra og mindre frihet til å utvikle selvstendig og kritisk tenkning.

Attac mener videre at det vil være grunn til å frykte at svekkelsen av intern og ekstern demokratisk kontroll ved universitetene vil medføre at de nye universitetsstyrene vil forsøke å utnytte de økonomiske incentivene som i henhold til finansieringssystemet ligger i å legge ned fag.

Egenbetaling

Flertallet i utvalget åpner for å innføre studentbetaling, «i den grad» staten ikke «finansierer studietilbudene som retter seg mot enkeltstudenter fullt ut». Blir dette gjennomført, er det et historisk brudd med prinsippet om lik rett til gratis utdanning i Norge.

Dette reagerer Attac sterkt på. Vi stiller oss i prinsippet positiv til forslaget fra mindretallet i utvalget om å lovfeste gratisprinsippet.

Ansattes rettigheter

Forslaget om å føre sektoren ut av virkeområdet til Tjenestemannsloven vil medføre svekkelser av ansattes opparbeidede rettigheter til pensjon, forskningsfri, ventelønn og så videre. Dette er å gå i feil retning. Arbeidslivet er i dag preget av brutalisering og fleksibilisering på arbeidsgivers premisser.

Nedleggelser i distriktene

Den økte vektleggingen av bedriftsøkonomisk lønnsomhet som vil følge av at institusjonene omdannes til selvstendige selskaper, kan føre til full nedleggelse av distriktshøyskoler som har begrenset tilgang til eksterne kapitalkilder i sine nærområder. Attac frykter at dette kan få ødeleggende virkninger for lokalsamfunn som i flere tiår er vitalisert gjennom høyskolenes virksomhet.

Forholdet til utenlandske kommersielle aktører

En omdannelse til selveiende selskaper etter en stiftelseslik modell, kan gi internasjonale storaktører i det kommersielle utdanningsmarkedet rett til å kreve statlig støtte i Norge på lik linje med offentlige institusjoner. Dette skyldes Norges forpliktelser i Verdens handelsorganisasjon (WTO).

Høyere utdanning inngår i Norges forpliktelser under WTOs tjenesteavtale (Gats). Gats-regelverket krever lik behandling av nasjonale og utenlandske aktører, og forbyr handelsvridende subsidier. Hvis en WTO-stat påklager det norske regelverket på grunnlag av slike bestemmelser, vil det være WTOs handelsjuridiske organer som avgjør hvorvidt Norge har rett til å diskriminere mellom statlige og private aktører. Flertallets forslag om å etablere uavhengige selskaper kan fungere som en avgjørende undergraving av denne retten, om den prøves mot WTOs regelverk.

Flertallet i utvalget ser ut til å finne dette avgjørende momentet uproblematisk, noe som antydes ved at «Utvalget legger til grunn» at den foreslåtte omdanningen «ikke bringer forholdet til GATS-reglene i en annen stilling, så lenge de [institusjonene] er eiet fullt ut av staten». Denne formuleringen er irrelevant, fordi flertallet foreslår å opprette selskaper som nettopp *ikke* skal eies av staten. Attac mener det er god grunn til å mene at opprettelsen av selvstendige selskaper *vil* bringe forholdet til Gats-reglene i en annen stilling. Dette kan avskjære demokratiets muligheter til å styre høyere utdanning på tvers av bedriftsøkonomiske markedslover.

I flertallets innstilling legges det vekt på at utdanning og forskning trenger frihet fra og vern fra statlig styring. Attac vil bestride dette, og heller fokusere på at i den utstrekning norske statlige institusjonene trenger vern, er det mot GATS/EØS' økende press mot nødvendige reguleringer som gir arbeidstakere et vern de trenger mot markedsrettede oppsigelser. Norske høyere utdanningsinstitusjoner er små og sårbare enheter i en global sammenheng.

30. januar 2004
Attac Norge
v/ Steinar Alsos, leder

Med vennlig hilsen